

Maskuliinisuuden mielikuvat

Anders Ahlbäck: *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939.* Åbo Akademi, 2010. 331 s.

Anders Ahlbäck tarttuu väitöskirjassaan useisiin parin viime vuosikymmenen aikana keskeisiksi nousseisiin historian tutkimuksen teemoihin. Kysyessään kuinka suomalaista mieheyttä *tuotettiin* varusmiespalveluksessa hän liittyy sukupuolihistorian tutkijoiden Judith Butlerin ja John Toshin konstruktivistiseen tutkimustraditioon. Butler ja Tosh katsovat, että maskuliinisuus ei ole nuoriin miehiin luontaisesti liittyvä piirre vaan hankittu ominaisuus, joka vahvistuu sosiaalisessa käytännössä. Kansallinen identiteettikin on ymmärrettävä kulttuurisen prosessin tuottamaksi, kuten muun muassa Benedict Anderson on vakuuttanut.

Asevelvollisuus on kiinnostava aihe tutkittaessa maskuliinisuutta ja nationalismia. Kuten muiden muassa George Mosse ja Karen Hageman ovat havainneet, varusmiespalvelus on merkinnyt monissa maissa siirtymäriittä todelliseen

mieheyteen, ja vasta sen suoritettuaan nuorista miehistä saattoi tulla täysivaltaisia kansalaisia. Lisäksi armeijalla on yleisesti läheinen suhde yhteiskuntajärjestykseen, sillä, kuten Ute Frevert on huomauttanut, armeija on instituutio, johon valtion valtamonopoli on laillisesti keskitetty. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa länsimaiden hallituksissa valtaa pitivät yleensä liberaalit ja konservatiiviset puolueet, jotka harjoittivat varsin näkyvää ei-sosialistista politiikkaa. Tämän vuoksi asevoimat olivat yleensä selkeästi porvarillisia instituutioita ja upseerit tulivat enimmäkseen yläluokasta. Tästä oli seurauksena, että sekä sosialistit että ei-sosialistit uskoivat, että armeija ei ollut vain maataan puolustava organisaatio, vaan myös harjoituskenttä, jossa yhteiskunnalliset valtasuhteet vahvistettiin ja opetetettiin alokkaille.

Anders Ahlbäck yhdistää nämä erilaiset lähestymistavat tutkimaan kutsuntoihin liittyviä kulttuurisia mielikuvia sotienvälisessä Suomessa. Tutkimus paljastaa, mikä merkitys maskuliinisuuden mielikuvilla oli, kun eri ryhmät yrittivät legitimoida, kritisoida tai pelkätään kuvailla kutsuntoja ja asepalvelusta. Lisäksi Ahlbäck on tutkinut, missä määrin alokkaiden kokemus armeijasta vastasi virallisen propagandan määrittelyjä ja missä määrin kokemukset ja diskurssit voidaan erottaa toisistaan. Tutkimus on erityisen kiinnostava sen takia, että tutkitut tapahtumasarjat osuivat ratkaisevan tärkeään ajankohtaan Suomen historiassa, vuoden 1917 jälkeiseen aikaan, kun maa oli itsenäinen. Tästä syystä tutkimus asevelvollisuudesta ei anna tietoa yksinomaan armeijasta, vaan se kertonee jotain myös siitä, millaisena tietyt historialliset toimijat näkivät Suomen tulevaisuuden ja sen sosiaaliryhmien väliset suhteet.

Tutkimus on jaettu viiteen lukuun. Johdannossa esitellään seik-

kaperäisesti tutkimuksen teoriaa ja metodia. Toisessa luvussa tarkastellaan sotien välisenä aikana käytettyä julkista poliittista keskustelua Suomen asevelvollisuusjärjestelmästä. Siitä käy ilmi, että yleinen asevelvollisuus oli kiistelty asia sotien välisessä Suomessa, koska se sai alkunsa sisällissodasta ja koska poliittiset puolueet olivat erimielisiä sen käytännön toteutuksesta. Erityisesti sosiaalidemokraatit olivat hyvin penseitä juuri perustettua kaaderiarmeijaa kohtaan. Kuitenkin 1930-luvulla sosioekonomisten uudistusten ja totalitarismin uhan johdosta syntyi poliittinen konsensus, ja myös sosiaalidemokraatit hyväksyivät maan sotilaallisen puolustuksen ja asevelvollisuusarmeijan. Kolmas luku käsittelee sankaruutta, etupäässä *jääkärimyyttiä*. Jääkärit olivat taistelunhaluisia itsenäisyysaktivisteja, joista tuli ”valkoisen” Suomen sankareita sisällissodassa. He muodostivat pian enemmistön juuri perustetun armeijan koulutus- ja esikuntaupseereista. Tekijän mukaan he liittyivät vuoden 1918 sisällissodan julkisen muistamisen juuri perustettuun asevelvollisuusjärjestelmään. Neljännessä luvussa tutkitaan asevelvollisten ”kansaliskasvatusta” analysoimalla varusmielille tarkoitetuissa aikakauslehdissä julkaistua kuvastoa. Viidennessä luvussa tarkastellaan miesten omia kokemuksia asepalveluksesta sellaisina kuin asevelvolliset itse niistä kertoivat. Tämä luku paljastaa jännitteet, joita syntyi toveruuden ja hierarkian, virallisen ideologian ja arjen käytäntöjen sekä armeijan odotusten ja asevelvollisten omien arvojen välille.

Tutkimus on erittäin hyvin kirjoitettu, ja siinä sovelletaan varmalla otteella uudempiä sotahistorian ja maskuliinisuuden tutkimuksen lähestymistapoja. Väitöskirja vahvistaa todeksi toisaalta sen, että asevelvollisuus oli areena, jolla luotiin suomalaista miehuutta, toisaalta sen, että ne poliittiset jännitteet,

joita ilmeni puolustusvoimien organisaation ja maan tulevaisuuden suhteen, heijastuivat myös asevelvollisuuteen.

Tutkimus on erityisen kiinnostava siksi, että se paljastaa sellaisen puolen Euroopan historiasta, jota moni ei-suomalainen tutkija ei tunne. Siksi se laajentaa ymmärrystämme sotien välisestä Euroopasta, joka nykypäiviin asti on käsittänyt vain Euroopan suuret maat ja sivuuttanut pienemmät valtiot. Suomi on erityisen kiinnostava kolmesta syystä: ensiksikin asevelvollisuus säädettiin Suomessa paljon myöhemmin kuin muissa Euroopan maissa; toiseksi yleinen miesten ja naisten äänioikeus astui Suomessa voimaan yli vuosikymmen aikaisemmin kuin asevelvollisuus (kun taas muissa maissa miesten poliittisten oikeuksien rajoittamista oikeutettiin asevelvollisuudella); kolmanneksi Suomi ”militarisoitiin” juuri sotien välisenä aikana, jolloin monissa muissa Euroopan maissa ensimmäisen maailmansodan joukkomittaisen tappamisen aiheuttama järkytys aiheutti pasifismin ja aseistariisunnan aallon.

Tutkimuksen jäsentelyssä on kuitenkin joitakin puutteita. Tekijä on päättänyt käsitellä asevelvollisten asepalvelusta sukupuolituneena ja siten relationaalisena, suhteellisena ilmiönä, mutta ei ole katsonut aiheelliseksi tutkia asevelvollisuuden vaikutusta suomalaisen sukupuolijärjestyksen kokonaisuudessaan (s. 39). Yritys suhteuttaa asevelvollisuuden historiaa korostetusti aikakautensa sukupuoli- ja yhteiskuntajärjestykseen lienee kuitenkin ollut eduksi tutkimukselle. Erityisesti naisten rooli asevelvollisuudesta käydyssä keskustelussa herättää allekirjoittaneessa joitain kysymyksiä. Ahlbäckin mukaan asepalvelusta suorittavan miehen ”toinen” ei ollut nainen vaan poika tai nuorukainen, joka ei ollut vielä kokenut työmies. Useissa kohdin kuitenkin mainitaan, että vain mies voi olla

armeijassa (s. 303) tai että naiset, jotka kantoivat asetta, rikkoivat sosiaalista tabua vastaan, mikä kertoo naisten punakaarteihin kohdistettu vihamielisyys sisällissodassa (s. 67). Nämä esimerkit osoittavat, että naiset todellakin olivat jossakin suhteessa militantille maskuliinisuudelle ”toinen”.

On hätkähdyttävää lukea, että kiihvasta väittelyä käytiin siitä, lisäksi asepalvelus nuorten miesten isänmaallisuutta vai tuhoaisiko se sen. Näyttää kuitenkin siltä, että keskustelua ei käyty koskaan sen tiimoilta, miten naisten kansalaisuusikäsitystä voitaisiin vahvistaa. Samalla kun naisten isänmaallisuutta näytettiin pidetyn itsestään selvänä, miesten isänmaallisuus oli kiistanalainen kysymys. Olisi myös kiinnostavaa tietää enemmän naisten roolista armeijassa olleiden poikiensa, poikaystäviensä ja aviomiestensä tukijoina. Tätä tärkeää näkökohtaa sotavoimien organisoinnissa kirjoittaja ei ole kuitenkaan selvittänyt systemaattisesti.

Toinen seikka, jota olisi voinut käsitellä tarkemmin, on yhteiskuntajärjestyksen ja armeijan välinen suhde. Tuntuu järkevältä olettaa, että ainakin jonkinasteinen yksimielisyys sotilaallisesta puolustuksesta johti 1930-luvun jälkeen myös kansalaissoitilaiden yleiseen hyväksyntään. Kannattaisi ehkä arvioida, voisiko tätä sotilaallisen maskuliinisuuden mielikuvaa tulkitella uudelleen R. W. Connellin käsitteellä *hegemoninen maskuliinisuus*, joskin hieman uudelleenmuotoiltuna. Vaikka Connellin käsite ei ole ongelmaton, kuten hän itsekin on oikeutetusti todennut, tarjoaa se silti oivan mahdollisuuden liittää tietyt maskuliinisuuskäsitteet sosiaalisen ja poliittisen vallan problematiikkaan.

Ei ole välttämätöntä kysyä vallitseeko tiettyssä yhteiskunnassa yksi selkeästi määritelty maskuliinisuuden normi, kuten Connell tekee, vaan poliittisia kamppailuja ja kompromisseja on mahdollista tul-

kita myös väittelyinä ja kompromisseina tietyistä maskuliinisuuden mielikuvista. Nämä voisivat toimia yhteiskunnassa pienimpänä yhteisenä nimittäjänä ja siten myös yhteisenä kulttuurisena maaperänä yhteiskunnallisille integraatioille.

Nämä huomautukset eivät kuitenkaan heikennä erinomaista yleisvaikutelmaa tutkielmasta. Kyseessä on hyvin laadukas tutkimus tärkeästä ja tähän saakka huonosti tunnetusta näkökohdasta Suomen historiassa.

– CHRISTOF DEJUNG